

Jasmin Medić, viši stručni saradnik / Senior Expert Associate
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Institut za historiju / Institute of History
jasmin.medic@iis.unsa.ba

RAT JEDNE BRIGADE PROTIV CIVILA¹

THE WAR OF ONE BRIGADE AGAINST CIVILIANS²

Nekoliko dana prije izricanja drugostepene presude načelniku Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (VRS) Ratku Mladiću pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i na dan obilježavanja Dana bijelih traka, 31. maja 2021. godine, promovisana je još jedna publikacija o ratovima u bivšoj Jugoslaviji čiji je izdavač Fond za humanitarno pravo iz Beograda. Fokusirajući se na jednu od najpoznatijih brigada VRS, autorica Jovana Kolarić, sociolog i istraživač u FHP-u, objavila je svoju petu publikaciju u okviru projekta „Dosijej“³ pod naslovom *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*.

Publikacija sadrži, pored skraćénica i uvoda te epiloga i priloga, osam poglavlja u kojima je tematizirana uloga 43. motorizovane brigade (43. mbr.) VRS na području Prijedora 1992. godine u periodu počinjenja masovnih zločina nad bošnjačkim i hrvatskim civilnim stanovništvom od maja do augusta. *Dosije* je sačinjen od dokaznih predmeta, dokaznih materijala, presuda te svjedočenja pred MKSJ i domaćim sudovima u Bosni i Hercegovini korištenih u predmetima za počinjene zločine nad prijedorskim Bošnjacima i Hrvatima u spomenutom periodu. Autorica hronološki opisuje vremenski period počev od formiranja VRS („vojske koja je ustrojstvo, ljudstvo, vojnu opremu, naoružanje i propise preuzela od Jugoslovenske narodne armije“). Preimenovanjem jedinica prilikom formiranja vojske 12. maja 1992. godine 5. korpus JNA postaje 1. Krajiški korpus VRS (1. KK VRS) u čiju je zonu odgovornosti obuhvaćeno najprije 15, a potom 20 opština banjalučke regije. Tako bivša 343. mbr. JNA postaje (prijedorska) 43. mbr. VRS, potčinjena

---

¹ Tekst je prikaz knjige Jovane Kolarić *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2021.

² This text is a review of the book by Jovana Kolarić, *Dossier: 43rd Motorized Brigade of the VRS in Prijedor*, Humanitarian Law Center, Belgrade, 2021.

³ Jovana Kolarić je autorica publikacija *Dosije: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH*, 2018.; *Dosije: zločini nad Hrvatima u Vojvodini*, 2019.; *Dosije: prisilna mobilizacija izbeglica*, 2019.; *Dosije: logori za Hrvate u Srbiji*, 2020. u izdavaštvu beogradskog Fonda za humanitarno pravo.

komandantu 1. KK VRS Momiru Taliću sa nepromijenjenom komandnom strukturom (do oktobra 1992. godine komandant brigade bio je Vladimir Arsić, a njegov zamjenik i načelnik štaba major Radmilo Zeljaja); bila je po pitanju ljudstva jedna od najjačih brigada VRS – sa oko 6.000 pripadnika u maju 1992. godine, i nakon aktivnog djelovanja u Hrvatskoj u sastavu JNA, sastavljena od osam (od čega jedan inženjerski) bataljona, haubičkom i mješovitom protivoklopno-artiljerijskom divizijom, vojnom policijom i izviđačko-diverzantskom četom.

Opisujući kontekst zbivanja u Prijedoru od početka januara 1992, kada je jednostranom odlukom prijedorske Srpske demokratske stranke (SDS) formirana Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, autorica se referiše i na one događaje koji su doveli do nelegalnog preuzimanja vlasti od SDS-a u Prijedoru 30. aprila 1992. godine i aktivne uloge tada još 343. mbr. JNA kako u pripremama za „puč“ tako i u djelovanju pripadnika ove jedinice (zauzimanja vitalnih objekata u gradu Prijedoru) i neposredno nakon toga – sprečavanju Bošnjaka i Hrvata da dolaze na svoja radna mjesta; postavljanju kontrolnih punktova na kojima su zaustavljali, legitimisali i pretresali građane.

Vojni napadi na bošnjačka i hrvatska naselja u opštini Prijedor odigravali su se, kako primjećuje autorica, po utvrđenom obrascu – najprije bi srpske civilne i vojne vlasti uputile mještanima bošnjačke i hrvatske nacionalnosti ultimatum za predaju oružja, a nakon isteka ultimatum (bez obzira na to da li je oružje predato ili ne) uslijedilo bi granatiranje. Nakon granatiranja uslijedili su tenkovski i pješadijski napadi u kojima bi se provele akcije „čišćenja“ i odvođenja mještana u logore. Po takvim pripremljenim fazama napadnuto je selo Hambarine 23. maja, područje Kozarca i okolice 24. maja i to – nakon Zeljajine poruke da će Kozarac biti sravnjen sa zemljom – u koji dva dana kasnije ulazi pješadija, što je rezultiralo sa 800 ubijenih bošnjačkih civila. I Hambarine i područje Kozarca bili su većinski naseljeni bošnjačkim stanovništvom. Nakon Kozarca izvršen je napad na Briševo, selo u kojem su gotovo svi mještani bili hrvatske nacionalnosti. Nakon „čišćenja“ okolice te neuspjelog pokušaja jedne slabo naoružane grupe Bošnjaka i Hrvata da vrate vlast legalno izabranim predstavnicima, 43. mbr. VRS nakon obračuna sa, kako su navodili „ekstremistima“, napala je prijedorski Stari Grad 30. maja. Dok su Bošnjaci i Hrvati prilikom kretanja gradom bili primorani oko ruke staviti bijele trake, a na svoja domaćinstva okačiti bijele čaršafe, 43. mbr. zajedno sa drugim jedinicama iz 1. KK VRS napala je bošnjačka sela južno od Kozarca, i to Sivce i Jaskiće, u prvoj polovini juna da bi 20. jula svoje napade kulminirala najvećom žestinom napadom na šest bošnjačkih sela na području Brda. Preživjele mještane, kao i u prethodnim napadima, zarobljavala je i odvodila u prijedorske logore. I ove akcije u ratu protiv nesrpskog civilnog

stanovništva 43. mbr. VRS dokumentovala je kao potrebu „čišćenja neprijatelja“, „borbom protiv ekstremista, Zelenih beretki“ i sl. prikrivajući tako zločine. Na kraju studije autorica je priložila nekoliko takvih dokumenata.

Pripadnici 43. mbr. VRS nisu učestvovali samo u napadima na dijelove Prijedorske opštine i masovnim zločinima nad civilima nego su njihovi pripadnici bili saučesnici i u zločinima počinjenim u tri najpoznatija prijedorska logora: Omarska, Keraterm i Trnopolje. Mada su upravu nad Omarskom i Keratermom imale policijske strukture Ministarstva unutrašnjih poslova RS, pripadnici 43. mbr. VRS učestvovali su u ispitivanju logoraša kao i zločinima kakav je onaj počinjen u sobi br. 3 logora Keraterm kada je za jednu noć ubijeno između 140 i 180 logoraša. U logoru Trnopolje, u kojem je prema evidenciji prijedorskog Crvenog krsta od maja do septembra 1992. godine bilo zatočeno 23.000 logoraša, upravu i stražu činili su pripadnici 43. mbr. VRS te učestvovali u ispitivanjima i zločinima i u iseljavanju zatočenika, organizovanim deportacijama i prisilnom premještanjem iz ovog logora na lokacije izvan Prijedorske opštine.

Da bi od svjetske javnosti sakrili dokaze o počinjenim zločinima, 43. mbr. VRS učestvovala je i u njihovom prikrivanju tako što je, zajedno sa drugim jedinicama iz 1. KK VRS i policijskim strukturama, tijela ubijenih ukopavala u masovne grobnice poput Tomašice ili Jakarine kose. Koliko je vojska bila involvirana u prikrivanje zločina, svjedoči nam i Ratko Mladić koji u svom dnevniku bilježi saznanja o „5.000 leševa u Tomašici“ i svoj stav o načinu da se prikriju zločini da podaci ne dođu u ruke „nepozvanih lica“.

Za sav svoj angažman u navedenim „akcijama čišćenja“ mnogi pripadnici 43. mbr. VRS su unaprijeđeni i odlikovani od vojnih, političkih i policijskih funkcionera RS kako tokom tako i nakon 1990-ih godina. Osvrt na navedeno kao i poslijeratni angažman čelnih ljudi brigade autorica je dala u posljednjem dijelu studije (68–72. str.)

Premda su zločini 43. mbr. VRS dokumentovani u nekoliko predmeta pred MKSJ i domaćim sudovima, publikacijom Jovane Kolarić nam je omogućeno da na jednom mjestu pronađemo najznačajnije događaje (čitaj: najveće zločine) u kojima je učestvovala ova brigada. Pored toga, publikacija je posebno značajna jer upućuje na izvršioce zločina i kao takva je dovoljan razlog da se ovom brigadom pozabave istražni organi.